

НАГАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ «ОЗЕЛЕНЕННЯ» УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Веклич О.О., д.е.н., проф.

*ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»*

Значущість природного капіталу в економічному зростанні нашої держави та значний негативний вплив економічної діяльності на стан довкілля України вимагають виважених державних кроків щодо інтеграції стратегії «зеленої» економіки в суспільно-політичне та економічне життя країни. Зважаючи на те, що перехід на засади «зеленої» економіки є складним, довготривалим і багатоетапним процесом, який здійснений завдяки використанню широкого діапазону заходів, в першу чергу економічних, перед вітчизняною системою екологічного регулювання постає необхідність розгортання цілісного економічного механізму, адекватного ідеї екологізації економіки, екологізбалансованого самопідтримуючого розвитку.

Накопичений досвід засвідчує, що економічний механізм екологізації економіки виявляється як система-набір спонукальних інструментів (підоймів), що керують економічною поведінкою суб'єктів господарювання, спрямовуючи їх на здійснення ресурсозберігаючих заходів, а відтак – на досягнення еколого-економічної збалансованості функціонування суспільного виробництва, якісного стану довкілля. По суті він реалізує завдання інтеграції екологічної та економічної політики, яке через ідею «зеленої» економіки надає можливість виявити нові потенційні джерела економічного зростання, не створюючи при цьому стійкого навантаження на природні блага. При цьому виявляється, що окремі набори таких інструментів, вбудовані в комплекс «зеленої» економіки, зазвичай або не впливають на темпи зростання, або сприяють досягненню більш вищих темпів зростання одночасно з ефективними екологічними результатами [1].

Зазначимо, що світовій спільноті для здійснення переходу до «зеленої» економіки пропонується певний опорний спектр механізмів й інструментів:

- ціноутворення, яке відповідає принципам сталого розвитку (включаючи відмову від неефективних субсидій), оцінку природних ресурсів в грошовому виразі та введення податків на те, що шкодить довкіллю, стимулюючи капіталовкладення в екологізацію національних господарств;

- реформування систем екологічного оподаткування, що передбачає зміщення акценту з податку на робочу силу на податки на

забруднення;

- збільшення державних інвестицій в адекватну принципам сталого розвитку інфраструктуру та природний капітал для його відновлення;

- запровадження такої системи державних закупівель, яка заохочує виробництво екологічної продукції та використання екологічно дружніх методів;

- цільова державна підтримка розробок, пов'язаних з створенням екологічно чистих технологій [2].

Аналіз результатів активного застосування у розвинутих країнах цих механізмів й інструментів засвідчив їх незначний вплив щодо змін у темпах зростання економік, а також додатний вплив на зайнятість. Проте він виявив дуже вагомі позитивні наслідки для скорочення рівня забруднення навколишнього природного середовища [3].

Серед механізмів і інструментів переходу на засади «зеленої» економіки найбільш дієвими щодо скорочення рівня забруднення довкілля вважаються системи екологічного оподаткування. Справді, зарубіжний досвід функціонування систем екологічного оподаткування, особливо в країнах з розвинутою ринковою економікою, однозначно доводить їх високу еколого-економічну значущість. Через механізм екологічного оподаткування господарюючих суб'єктів, що забруднюють природу, можна змусити або до екологічно конструктивних змін у технології їх виробництв і тим самим до припинення забруднення, або до компенсації суспільству шкоди, що завдається їхньою природоруйнівною діяльністю. Отже, екологічні податки утримуються в цих країнах в першу чергу для зростання результативності використання природних ресурсів і благ й поліпшення якості довкілля, а вже в другу чергу – для поповнення доходів бюджету, тоді як в Україні спостерігається абсолютно протилежна ситуація.

Визначальним критерієм доцільності застосування як екологічних податків, так і інструментів, що забезпечують фінансове стимулювання для виробництва дружніх до навколишнього середовища товарів чи послуг (зокрема субсидій та податкових кредитів), є досягнуті зміни у поведінці суб'єктів господарювання – ті, що приводять до відмови від екологічно шкідливих товарів або відповідних видів діяльності, внаслідок чого утворюється потенціал одночасного зменшення податкового навантаження (наприклад, завдяки зменшенню відрахувань за забруднення) та підвищення природоохоронного ефекту. У такий спосіб – через екологічне оподаткування/певні податкові пільги – держава надає значущі економічні стимули для господарюючих суб'єктів до активізації капіталовкладень на цілі ресурсоефективності та екологізації виробництв, тобто до «озеленення» економіки, з одночасним створенням додаткових робочих місць завдяки форсованому розвитку сектору екологічних

товарів і послуг. Водночас інвестування таких сфер як екологічно чисті технології, транспорт, енергозбереження не лише зумовлюють створення нових, передових підприємств, підвищуючи рівень зайнятості, надходження до бюджету, зростання обсягу ВВП країни, а й ощадливому, раціональному використанню її природного капіталу, підвищенню якості довкілля та життєзабезпечення населення.

Тому видаються надто нагальними активні урядові кроки в цьому напрямі, особливо зважаючи на існуючий еколого-економічний стан функціонування національного господарства. Отже, невідкладним прикладним питанням є опрацювання такої системи екологічного оподаткування в Україні, яка була в змозі узгодити й інтегрувати еколого-податкові інтереси держави, суб'єктів господарювання, фізичних осіб, і характеризувалась збалансованим поєднанням екологічної, економічної та соціальної ефективності з її фіскальною результативністю, забезпечуючи досягнення «подвійного ефекту», тобто одночасного позитивного впливу на стан навколишнього природного середовища та процеси структурної розбудови економіки в напрямку ефективного використання ресурсів. Варто підкреслити, що паралельно вкрай потрібно сконцентрувати урядову увагу на розробленні та запровадженні механізму перенесення податкового навантаження на оподаткування ресурсопотоку та на податки на забруднення довкілля, причому у фіскально-нейтральний спосіб, що є вимогою сьогодення.

1. Цель и темы Конференции Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию. Доклад Генерального секретаря. Вторая сессия 7 и 8 марта 2011 года. Doc. A/CONF.216/PC/7 // Distr.: General, 22 December 2010 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.unepcom.ru/development/rio20m.html/>

2. UNEP (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.unep.org/greeneconomy>.

3. Patuelli R., Nijkamp P., Pels E. Environmental tax reform and the double dividend: a meta-analytical performance assessment. – Ecological Economics, vol. 55, No. 4 (December 2005) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ideas.repec.org/a/eee/ecolec/v55y2005i4p564-583.html>.

Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали

III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–21 червня 2012 року / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 19-22.